

GEERT SPELTINX • STIJN VANHOOF
NADRA BEYRAM • VINCIANE COSTA
NELE DE WITTE • NICOLAS DE LOBEL

GELIJKE KANSEN IN DE KLAS

HOUDING, INHOUD
EN DIDACTIEK

Lannoo
Campus

D/2024/45/308 - ISBN 978 94 014 3489 8 - NUR 840

Vormgeving omslag: Gert Degrande | De Witlofcompagnie
Vormgeving binnenwerk: Wendy De Haes

© De auteurs & Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2025.

Uitgeverij LannooCampus maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij,
de boeken- en multimediativisie van Uitgeverij Lannoo nv.

Alle rechten voorbehouden.

Niets van deze uitgave mag vervaelvoudigd worden en/of openbaar gemaakt,
door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij LannooCampus
Vaartkom 41 bus 01.02
3000 Leuven
België

Postbus 23202
1100 DS Amsterdam
Nederland

www.lannoocampus.com

INHOUD

1 MEER DAN GEWOON GOED LESGEVEN	7
1.1 Waarom dit boek?	8
1.2 Voor wie is dit boek?	11
2 EEN DEFINITIE VAN GELIJKE KANSEN IN DE KLAS	13
2.1 Werken aan gelijke kansen	14
2.2 Kansarme leerlingen	16
2.3 In de klas	18
2.4 Wat met de belangrijke rol van het school- en systeemniveau?	19
3 EEN KADER VOOR WERKEN AAN GELIJKE KANSEN IN DE KLAS	21
3.1 Houding, inhoud en didactiek	22
3.2 Veilige leeromgeving en hoge verwachtingen, voor de leerling én de leraar	26
4 THEMA'S VAN GELIJKE KANSEN IN DE KLAS	31
4.1 Bewustwording door dialoog: in gesprek gaan met je leerlingen	35
4.2 Zelfregulerend leren	49
4.3 Iedereen hard aan het denken	77
4.4 Groepswerk	105
4.5 Inhouden van je vak	125
4.6 Taalontwikkelen lesgeven en meertaligheid	155
4.7 Leerlingen leren spreken in een diverse klas	193
4.8 Spannende momenten in de klas: Wat als de emoties hoog oplopen?	211

5 MECHANISMEN VAN (ON)GELIJKHEID IN DE KLAS	229
5.1 Stereotypen, vooroordelen, microkwetsingen en discriminatie	231
5.2 Kruispuntdenken	240
5.3 Vier perspectieven in het omgaan met diversiteit	244
5.4 Veilige leeromgeving	258
5.5 Hoge verwachtingen	262
5.6 Cognitieve verschillen tussen leerlingen	264
5.7 Waarom didactiek de meest complexe invalshoek is	271
 IEDEREEN WIL LEREN, IEDEREEN WIL GEZIEN WORDEN, ALS MENS	 275
 DANKWOORD	 277
 BRONNEN	 279
 EINDNOTEN	 306

1

**MEER DAN
GEWOON
GOED
LESGEVEN**

1.1 Waarom dit boek?

Of je nu in een grootstedelijke context of in een gehucht lesgeeft, je komt in aanraking met verschillen in kansen tussen leerlingen. In de maatschappij spelen heel wat mechanismen waardoor sommige leerlingen minder kansen krijgen dan andere, maar ook in het onderwijs zelf worden verschillen bevestigd of uitvergroot, zeker als we er niet bewust aandacht aan besteden. Zo zijn bijvoorbeeld de spreekkansen die kleuters krijgen al ongelijk verdeeld. Of krijgen sommige leerlingen meer tijd om te antwoorden, krijgen ze meer constructieve feedback en is de interactie warmer en respectvoller. Bij leerlingen uit minderheidsgroepen is dit typisch omgekeerd. Omdat hen minder vragen gesteld worden, krijgen ze minder leerkansen. Als ze al antwoorden, krijgen ze minder constructieve feedback, is de interactie minder warm en respectvol en ligt de lat lager (ze krijgen bijvoorbeeld minder moeilijke vragen).¹

Er bestaat al veel waardevol materiaal dat je als leraar kan helpen in de zoektocht naar het realiseren van gelijke kansen en goed omgaan met diversiteit. Toch denken we – vanuit eigen praktijkervaringen, gesprekken met leraren en vanuit onderzoek – dat er nog iets aan het materiaal kan en moet toegevoegd worden.

Het valt ons op dat er twee werelden naast elkaar bestaan: de wereld van didactiek en lesontwerp en de wereld van gelijke kansen en diversiteit. De eerste kenden we goed, maar er werd zelden over gelijke kansen gesproken. De tweede, de wereld van gelijke kansen en diversiteit, begonnen we enkele jaren geleden te ontdekken. Erg boeiend, maar tot onze verbazing werd zelden gesproken over heel concrete keuzes die je in de klas kunt maken. De link met de dagelijkse klaspraktijk werd soms wel vermeld, maar zelden in detail uitgewerkt.

Met dit boek willen we bijdragen aan de kruisbestuiving tussen beide werelden, zodat je aanpak in de klas nog meer alle leerlingen ten goede kan komen. Het is deze integratie die het boek uniek maakt. Denken vanuit de aparte werelden, leidt immers tot volgende misverstanden:

- Gewoon goed lesgeven volstaat voor het realiseren van gelijke kansen.
- Werken aan gelijke kansen gaat niet over onze dagelijkse realiteit in de klas, het komt er bovenop.

Het is meer dan ‘gewoon goed lesgeven’

Volstaat het niet om puur te focussen op didactiek of ‘gewoon goed lesgeven’, zoals dat dan genoemd wordt? Zeker, een goede didactische aanpak is essentieel. Maar er is meer dan dat. Het is niet zo dat het gewoon toepassen van de principes alle leerlingen evenveel ten goede komt.

We ondervonden dit zelf na het publiceren van ons vorige boek: *Feedback in de klas*. De algemene feedbackaanpak die we er bespreken komt alle leerlingen ten goede en des te meer leerlingen uit kansarmere contexten. Maar toch zijn er zaken die niet aan bod komen in het boek en die juist essentieel zijn voor kansarme leerlingen. Bijvoorbeeld, kansrijke leerlingen hebben als vanzelf het gevoel dat de leraar vanuit goede intenties feedback geeft en in hen gelooft. Kansarme leerlingen daarentegen worden vaker geconfronteerd met subtiele of minder subtiele en bewuste of onbewuste negatieve ervaringen met feedback op school, zoals lage verwachtingen of een minder warme sociale omgang bij feedbackgesprekken.² Door deze ervaringen zullen kansarme leerlingen vaker een basishouding van wantrouwen ontwikkelen bij het ontvangen van feedback, waardoor de impact van de feedback aan kracht verliest. Als leraar kun je hiermee aan de slag.

Hafsa, student:

‘Het zou goed zijn als docenten meer zicht hebben op wat we soms al hebben meegemaakt. Een student met een migratieachtergrond gaat sneller ervaren of voelen dat niet geslaagd zijn ook met achtergrond te maken heeft. Ook al is dat wellicht niet altijd zo, het maakt heldere feedback, objectieve criteria en het uitspreken van vertrouwen zoveel belangrijker.’

Een stuk van ‘het feedbackverhaal’ vertelden we dus niet in het boek *Feedback in de klas*. Door zelf veel met het thema gelijke kansen bezig te zijn, werd onze eigen blinde vlek zichtbaar. Het is juist door aandacht te hebben voor de realiteit van leerlingen uit kansarmere contexten dat naar boven komt wat belangrijk kan zijn voor iedereen.

Gloria Ladson-Billings formuleert het als volgt:

‘To examine success among the students who had been least successful was likely to reveal important pedagogical principles for achieving success for all students. A literature that tells us what works for middle-class, advantaged students typically fails to reveal the social and cultural advantages that make their success possible.’

But success among the “least of these” tells us more about what pedagogical choices can support success.’³

Het moet dus gezegd: alleen kijken naar algemeen geldende didactische principes volstaat niet. Didactische boeken zijn vaak geschreven vanuit een beperkt referentiekader. Ze zijn vooral gebaseerd op wat werkt voor ‘de modale leerling’, die in veel gevallen geprivilegieerd is qua kansen.⁴ En wat er dan bij gezegd wordt, klopt: ‘Die principes en werkvormen zijn goed voor alle leerlingen.’ Maar dit is niet het hele verhaal. De kans is groot dat middenklassenleerlingen uit een context komen die voor jou als leraar erg herkenbaar is. Onbewust zul je dus al meer rekening houden met de context van die leerlingen. Maar dat betekent ook dat het voor jou niet altijd zichtbaar is welke drempels leerlingen ervaren, drempels binnen en buiten de school. Drempels die het gedrag in de klas en jouw perceptie en reacties als leraar meebepalen. Dat klinkt mogelijk nog wat abstract, maar verder in dit boek lees je er alles over.

Het is niet iets ‘dat er bovenop komt’. Het gaat over de dagelijkse realiteit in de klas

In gesprekken met leraren en directeurs hoorden wij een opvallende combinatie: enerzijds is duidelijk dat leraren er veel belang aan hechten dat álle leerlingen gelijke kansen krijgen, zich thuis voelen en voluit tot leren kunnen komen. Anderzijds zien veel leraren bijleren over gelijke kansen niet als hun eerste prioriteit, terwijl het dit wel zou moeten zijn. Hoe komt dit toch, vroegen we ons af.

Mogelijk, denken we, omdat het niet altijd duidelijk is dat het thema gelijke kansen over de dagelijkse klaspraktijk van elke leraar gaat. Gelijke kansen wordt gezien als iets ‘dat er bovenop komt’. En de tijd laat dan niet altijd toe om er werk van te maken, ‘want er gaat al zo veel aandacht naar de basis’.

Door te focussen op het leren en meer aandacht te geven aan de dagelijkse lespraktijk, kan volgens ons winst worden geboekt. Veel (didactische) inzichten en mogelijkheden voor gelijke kansen zijn nog niet wijdverspreid. Door deze inzichten te leren kennen, krijg je meer zicht op wat je kunt doen en op wat wel en niet werkt. Kleine aanpassingen aan de dagelijkse routines – zonder de complexiteit te negeren – kunnen al een positieve impact hebben op het omgaan met gelijke kansen.

Het mooie van dit alles is dat meer leerlingen de lat halen. Het is voor een leraar fijn om te zien dat je meer leerlingen iets kunt bijbrengen, maar het is ook maatschappelijk bijzonder relevant. Je draagt je kleine steentje bij aan gelijke kansen, en maakt zo het broodnodige verschil voor wie niet toevallig in de juiste wieg geboren is. Je zorgt ervoor dat leerlingen zich meer gezien voelen, minder storend gedrag vertonen en beter voorbereid zijn op de diverse wereld waarin we leven.

In dit boek tonen we dat gelijke kansen en goed lesgeven onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. We bespreken hoe ongelijke kansen ontstaan en wat je als leraar kunt doen om het potentieel van alle leerlingen te helpen ontwikkelen. Veel kansen worden gerealiseerd in de dagelijkse klaspraktijk, in contact met leerlingen. Vandaar de titel *Gelijke kansen in de klas*. We behandelen thema's die voor zowel leraren als leerlingen herkenbaar zijn, zoals iedereen laten meedenken, groepswork organiseren, zelfregulatie bevorderen en taalontwikkelen lesgeven.

1.2 Voor wie is dit boek?

Gelijke kansen in de klas is bedoeld voor zowel beginnende als ervaren leraren. Het boek wil vertrouwen geven om gelijke kansen te realiseren. Het boek biedt ongetwijfeld ook inzichten en aanpakken die je al kent en toepast. Hopelijk vormt dit een bevestiging dat wat je doet effectief is.

De inzichten in het boek zijn toepasbaar voor alle onderwijsniveaus, van basis- tot volwassenenonderwijs. Toch zullen collega's van het secundair (voortgezet) en hoger onderwijs zich het meest herkennen in de voorbeelden en praktijkverhalen. Dit vanwege onze eigen achtergrond als auteurs en omdat we rond dit thema vooral in deze contexten gewerkt hebben. We spreken meestal over leraren en leerlingen, maar je kunt het boek evenzeer lezen als docent met studenten of cursisten als publiek.

Dit boek is ook bedoeld voor docenten en studenten educatieve opleidingen en lerarenopleidingen. Het boek bevat een integratie van didactische, pedagogische en diversiteitsthema's en kan dus breed ingezet worden als cursusmateriaal.

Sta je eerder kritisch tegenover dit thema? Hopelijk kan het boek dan een helder en behapbaar ander perspectief brengen en iets in beweging zetten. Wie

weet leidt het tot meer nieuwsgierigheid, ga je experimenteren met werkvormen of met het soort gesprekken dat je met je leerlingen hebt. Misschien ga je over het boek in gesprek aan de keukentafel thuis of met collega's.

Als je coördinator of directeur bent, helpt het boek je om je leraren te ondersteunen en te waarderen bij de uitdagende taak van werken aan gelijke kansen en om dit thema schoolbreed aan te pakken.

We willen zowel mensen in een meerderheids- of dominante positie als mensen uit minderheidsposities bereiken. Als je je vaker in een meerderheids- of dominante positie bevindt, helpt dit boek om te begrijpen wat er speelt bij mensen (leerlingen, collega's) bij wie dat minder het geval is. Als je je soms of vaak (ook) in een minderheidspositie bevindt, kunnen passages uit dit boek pijnlijk of emotioneel zijn. Hopelijk helpt dit boek je om te benoemen wat je al vaak hebt gevoeld, maar waar je geen woorden voor had. Zo krijgen gevoelens en ervaringen wel een plek, en helpt het je om hierover in gesprek te gaan.

Met dit boek willen we dialoog stimuleren. Dialoog vormde een essentieel onderdeel van het tot stand komen van dit boek. Dialoog met studenten, docenten, collega's en onderling als auteurs. Dialoog met mensen die een ander perspectief hebben. Vanuit de vele gesprekken die we hadden en onze eigen onderwijservaring, maken we academische inzichten toegankelijk en koppelen we ze aan praktijkinzichten. Het resultaat is een praktijkgericht boek. Dit zul je ook herkennen in de vele praktijkvoorbeelden die aan bod komen. De meeste voorbeelden die we vermelden zijn reëel.

Ongetwijfeld zijn we soms onvolledig, misschien gekleurd of vertonen we blinde vlekken. Ook wij gaan de dialoog graag aan. Feedback is altijd welkom, zowel positieve feedback als tips en kritische bedenkingen. We blijven altijd leren over dit thema, met een open blik.

We wensen je veel leesplezier. We hopen dat de inzichten je praktijk een boost zullen geven.

2

EEN DEFINITIE VAN GELIJKE KANSEN IN DE KLAS

Gelijke kansen, eerlijke kansen, gelijkwaardige kansen, rechtvaardige kansen, ... Er wordt op veel verschillende manieren gesproken over gelijke kansen in de klas. Om elkaar goed te begrijpen willen we eerst meegeven wat we zelf bedoelen met gelijke kansen in de klas.

2.1 Werken aan gelijke kansen

Onze definitie van werken aan gelijke kansen:⁵

Werken aan gelijke kansen betekent alle leerlingen de leeromgeving aanbieden die ze nodig hebben om hun volle potentieel te bereiken. De leeromgeving creëert geen drempels voor bepaalde groepen leerlingen, alleen omdat ze behoren tot die groep. Als leraar heb je oog voor mechanismen die ongelijkheid creëren en manieren om die ongelijkheid te overbruggen.

We lichten de verschillende aspecten verder toe:

Aspecten van de definitie	Toelichting
Werken aan gelijke kansen	<p>Werken aan gelijke kansen is niet evident. Het vraagt een actief zoeken op verschillende aspecten, op vlak van je houding, de inhoud en didactiek (zie hoofdstuk 3, 'Een kader voor werken aan gelijke kansen'). Het is iets wat inspanning en blijvend aandacht vraagt.</p> <p>Diversiteitsvraagstukken houden ons een spiegel voor, namelijk dat standaardoplossingen en het meerderheidsperspectief niet altijd werken. Dit maakt dat we meer out of the box moeten denken. Dit is niet eenvoudig, maar kleine en grote successen kunnen energie geven. Je ziet nieuwe mogelijkheden voor situaties die je in de klas en de school tegenkomt. Je ziet het effect op het welzijn en leren van je leerlingen.</p>
Alle leerlingen	<p>We willen de lat hoog voor alle leerlingen. Dat betekent dat bijzondere aandacht nodig is voor leerlingen die los van hun potentieel minder kansen krijgen vanwege hun context (zie hoofdstuk 2, 'Kansarme leerlingen'). Met alle leerlingen willen we ook verwijzen naar leerlingen in alle mogelijke types van scholen. Vaak wordt in eerste instantie gesproken over zichtbare aspecten van diversiteit: etnisch-culturele achtergrond, huidskleur of religie. Maar er zijn ook minder zichtbare aspecten, zoals gender, neurodiversiteit of sociaaleconomische status van leerlingen. Het thema gelijke kansen belangt dus elke school aan.</p>
Leeromgeving	<p>Gelijke kansen gaat over wat er in de concrete, dagelijkse klaspraktijk gebeurt.</p>

Aspecten van de definitie	Toelichting
Volle potentieel	Als we zeggen: volle potentieel ontwikkelen, bedoelen we dat in de breedste zin van het woord. Het gaat dan niet alleen over het bereiken van de leerdoelen of het behalen van het diploma, het gaat ook over zichzelf kunnen zijn en kunnen ontwikkelen als persoon, en het deel leren uitmaken van de samenleving. ⁵
Drempels voor bepaalde groepen leerlingen, alleen omdat ze behoren tot die groep	Dit is het moeilijkst te vatten onderdeel van gelijke kansen. Het schoolsysteem zoals het standaard werkt, zorgt voor ongelijke kansen. Dit wordt meestal niet gezien en benoemd, want zo werkt het nu eenmaal in het onderwijs. En we behandelen iedereen toch gelijk? Juist deze diversiteitsblinde visie negeert het feit dat ons onderwijs standaard meer kansen geeft aan bepaalde groepen leerlingen dan aan andere. Deze drempels zijn vaak blinde vlekken, we zijn er ons niet van bewust. Vanuit de verschillende thema's in hoofdstuk 4 maakt dit boek duidelijk hoe ongelijke kansen ontstaan en hoe je ermee aan de slag kunt.
Mechanismen die ongelijkheid creëren en manieren om die ongelijkheid te overbruggen	Om te werken aan gelijke kansen is het belangrijk om je bewust te worden van je eigen en andere referentiekaders, en inzicht te krijgen in mechanismen die ongelijkheid creëren. Het gaat ook over het vertrouwen en het geloof dat je als leraar impact hebt op drempels die kansarme leerlingen ervaren. Het betekent doen wat je kunt om te vermijden dat wanneer twee leerlingen dezelfde mogelijkheden hebben, de ene toch meer drempels ervaart dan de andere.

Gelijke, eerlijke, gelijkwaardige of rechtvaardige kansen?

*'It ain't what you do,
it's the way that you do it.'*⁷

In ons boek kiezen we ervoor om de term 'gelijke kansen' te hanteren, ondanks dat termen zoals eerlijke, gelijkwaardige, of rechtvaardige kansen ook passend zouden kunnen zijn. De keuze voor gelijke kansen is ingegeven door de gangbaarheid en de leesbaarheid van de term. Elke term heeft voor- en nadelen en wordt door verschillende collega's en in verschillende contexten anders ingevuld.⁸

Eerder dan te focussen op de term zelf, willen we in dit boek concreet maken hoe gelijke kansen er in de dagelijkse praktijk, in de klas uitzien.⁹

Daarnaast zijn er een aantal uitgangspunten die wij vooropstellen, en die ook in de hoofdstukken zelf concreter gemaakt worden:

- Gelijke kansen betekent niet gelijkheid van uitkomsten. Uiteraard is er een verschil in talenten en capaciteiten van leerlingen. We hechten ook een groot belang aan de persoonlijke verantwoordelijkheid en inspanningen van elke leerling. Tegelijk is persoonlijke inspanning niet alleen maar een persoonlijke verantwoordelijkheid. Twee leerlingen met dezelfde aanleg maar in een verschillende wieg geboren (kansrijk en kansarm), hebben niet dezelfde kansen. Interne en externe factoren spelen hierbij een rol, dat maken we verder nog duidelijker.
- Aandacht voor gelijke kansen is verenigbaar met excellentie. Hoge verwachtingen zijn juist essentieel.
- Gelijke kansen betekent niet altijd gelijk behandelen. Soms kan het nodig zijn om bepaalde leerlingen of groepen ongelijk te behandelen om ze gelijke kansen te kunnen bieden.

Aandacht voor gelijke kansen vraagt tegelijkertijd om een warme en strikte (streng) aanpak. Strikte afspraken, structuur en duidelijkheid zijn belangrijk, maar werken alleen in combinatie met een warme relatie en vanuit een zorg en graag zien van de leerlingen.¹⁰

2.2 Kansarme leerlingen

In dit boek spreken we omwille van de leesbaarheid over ‘kansarme’ en ‘kansrijke’ leerlingen. Kansarme leerlingen ervaren structurele drempels in hun omgeving die hun kansen beperken, ongeacht hun potentieel. Onze focus gaat dus verder dan armoede: dezelfde mechanismen komen immers voor bij diverse doelgroepen (zie hierboven), en vergelijkbare didactische interventies werken bij hen allemaal.¹¹

Door onze keuze willen we geenszins dat leerlingen alleen gezien worden op basis van één dimensie van hun identiteit. Ieders identiteit bestaat uit veel verschillende dimensies. Als we dat negeren, kan dat juist leiden tot meer stereotypering en uitsluiting. Of zoals Chimanda Ngozi Adichie het zegt in haar veelbekeken TED-talk:¹² ‘Het verhaal over slechts één dimensie van je identiteit creëert stereotypen. Het probleem met stereotypen is niet dat ze onwaar zijn, maar dat ze onvolledig zijn. Ze zorgen ervoor dat één verhaal het enige verhaal wordt.’

In alle complexiteit van het thema, is er dus ook nuance nodig.

- Hoewel de principes in dit boek waardevol zijn voor veel groepen, blijven specifieke maatregelen nuttig voor specifieke leerlingen. Niet alle vragen zullen een antwoord krijgen, maar de principes en werkvormen die aan bod komen bieden al veel richting.
- Iedereen kan op basis van een of meerdere identiteitskenmerken in bepaalde mate kansarm zijn; het is geen kwestie van 'wel' of 'niet', maar een continuüm.
- We beschouwen kansarme leerlingen niet als 'slachtoffers' die hulp nodig hebben. Onbekendheid met hun drempels kan echter leiden tot lage verwachtingen en onderschatting van hun potentieel. ('Ze kunnen het toch niet.') Door deze belemmeringen zichtbaar te maken, ontstaat de mogelijkheid om de lat hoger te leggen en de verantwoordelijkheid van de leerling zelf duidelijker te maken.¹³
- Met 'kansarme leerlingen' bedoelen we niet dat de leerling zelf kansarm is. Dan leg je de schuld en ook de oplossing bij de leerling zelf. De leerling krijgt minder kansen omwille van factoren in de omgeving. Kansarm is dus geen eigenschap van de leerlingen, maar een eigenschap van de samenleving of het onderwijs dat de leerling geniet.
- Het feit dat je in armoede leeft, een ontwikkelingsstoornis of een migratieachtergrond hebt, betekent niet dat je per se kansarm bent of je kansarm voelt. Binnen elke groep bestaat veel diversiteit: er zijn bijvoorbeeld economisch kansrijke leerlingen met een migratieachtergrond en leerlingen in armoede met sterke steun van hun omgeving. Eén dimensie van iemands identiteit is nooit allesbepalend. Wel is het zo dat er factoren zijn die gemiddeld gezien een minder gunstige positie opleveren. Het gaat dus nooit over specifieke individuen. Jouw situatie als lezer – ook wanneer je een aantal van de factoren herkent – zal altijd uniek zijn.

De ideeën in dit boek zijn van toepassing voor de meeste kansarme leerlingen. Onze voorbeelden zullen een variatie aan contexten tonen.

2.3 In de klas

We spreken over gelijke kansen in de klas omdat we gelijke kansen benaderen vanuit wat je als leraar concreet kunt doen in de praktijk. Met andere woorden: hoe kan ik mijn lessen zo ontwerpen dat ik alle leerlingen gelijke kansen bied?

Je impact als leraar

De rode draad is dat je als leraar het verschil maakt en de impact die je hebt op gelijke onderwijskansen kunt vergroten. Je gaat doelbewust de diversiteit aan achtergronden van je leerlingen inzetten om de leerdoelen te bereiken.¹⁴ Als iets niet lukt, kijk je niet alleen naar de rol van de leerling. Je onderzoekt hoe je kunt sleutelen aan je lesaanpak. Dit creëert kansen om de lat hoger te leggen in plaats van leerlingen (onbewust) te onderschatten, en daarmee kun je de verantwoordelijkheid van de leerling zelf ook scherp krijgen.

Deze houding van vertrouwen in de eigen impact die je kunt hebben, staat tegenover het zogenaamde deficitdenken waarbij er vooral naar de tekortkomingen van de leerling en zijn omgeving zelf gekeken wordt (bijvoorbeeld: 'die leerling is ongemotiveerd', 'die ouders ondersteunen te weinig' of 'het ligt aan de taalarme omgeving').

Orhan Agirdag geeft mooi weer waarom een deficitdenken geen basis biedt voor je aanpak als leraar of school, zelfs wanneer er een grond van waarheid in zit of zou zitten:¹⁵

'Bij kleuters van 2,5 jaar is er een groot verschil in het aantal woorden dat ze kennen, variërend van 200 tot 10.000. Sommige kinderen hebben dus een reële achterstand, en dat is een feit. Er kan een link zijn met de omgeving, bijvoorbeeld door weinig ondersteuning of een anderstalige achtergrond. Maar de vraag is: Wat doe je hier dan mee als leraar? Het deficitmodel, waarbij je vertrekt vanuit gebreken, biedt hierop geen antwoord. Sterker nog, het deficitmodel leidt tot een negatieve vicieuze cirkel. Leerlingen verliezen hun zelfvertrouwen en gaan nog meer geloven dat ze niet over de nodige capaciteiten beschikken. Werken aan gelijke kansen betekent daarom uitgaan van de vraag: wat kun je zelf doen om leerlingen vooruit te helpen? Dat is jouw verantwoordelijkheid als leraar.'

Klassikale aanpak

Veel van wat aan bod komt, gaat over het lesgeven aan de hele klasgroep, of het nu gaat om zelfregulerend leren, het stimuleren van iedereen om hard na te denken, groepswork, inhoud of leerlingen leren spreken over diversiteit. Telkens is iedereen betrokken, en toch houden de werkvormen rekening met verschillen en verkleinen ze de kansenkloof.

Hoewel individuele, informele contacten met leerlingen uiteraard belangrijk zijn en er soms een aanpak op maat nodig is, vinden we het belangrijk om werken aan gelijke kansen niet te verwarren met individueel of gepersonaliseerd leren of doorgedreven binnenklasdifferentiatie. Deze vormen van differentiatie worden door leraren in de praktijk vaak als moeilijk of onhaalbaar gezien. Bovendien, zelfs al zou het lukken om als leraar individuele begeleiding te bieden, kun je je afvragen of dat minstens even goede resultaten oplevert als goed ingericht, meer klassikaal onderwijs (zie hoofdstuk 5, 'Cognitieve verschillen tussen leerlingen').¹⁶

2.4 Wat met de belangrijke rol van het school- en systeemniveau?

Er schuilt een grote kracht in het benutten van de factoren die als leraar binnen jouw controle liggen, ook al beseffen we dat gelijke kansen als didactisch vraagstuk niet het volledige verhaal vertellen. Er zijn grenzen aan wat je als leraar kunt beïnvloeden. Zeker bij een complex thema als gelijke kansen zijn er veel aspecten die de klas overstijgen. Het is daarom noodzakelijk om bewust te zijn van de rol die er op schoolniveau is.

Daarnaast kan een school niet altijd compenseren voor wat er in de maatschappij en elke opvoedingscontext speelt, maar een school maakt wel degelijk een verschil. Om te kunnen bepalen wat je op schoolniveau kunt doen, is het goed eerst te weten wat er in de klas precies mogelijk is.

Dit boek focust dus op het klasniveau, waar kleine aanpassingen al een impact kunnen hebben. Tegelijk erkennen we het belang van het school- en systeemniveau, waarop we dieper ingaan in ons volgende boek, *Gelijke kansen in de school*.

